

Posudek vedoucího na diplomovou práci kolegyně Renaty Rovné „Psychologie vraždy. Z pohledu soudně-znalecké činnosti.“

Kolegyně svou práci zaměřila na oblast relativně hojně studenty „navštěvovanou“, a sice na extrémní násilí. Stanovila si ambiciózní cíl, zkoumat motivaci homicidií a možnosti resocializace pachatele. K tomu využila soudně znaleckých posudků, zpracovaných PhDr. Slavomilem Hubálkem. Práci je členěna na část teoretickou a empirickou.

V teoretické partii se samozřejmě věnuje zejména problematice agrese, motivace trestné činnosti a osobnosti vraha. Adekvátně přitom pracuje se současnou odbornou literaturou. Zmiňuje aktuální teorie agrese. K těm mám jedinou připomínku: přestože kolegyně zpočátku cituje naše biology (Zrzavého), kteří tvrdí, že agresivní chování máme společné s ostatními živočichy, v rámci kritiky „lerneteoretické koncepce“ (nemožný pojem) se jí jeví jako sympatické tvrzení, že agresivní chování je naučené. Pokud jde o Megargeeho pojem *overcontrolled*, bylo by asi lepší jej překládat jako nadměrně se ovládající. Citovaná Čermáková klasifikace agrese (s. 21) je podstatně starší, pochází z dob, kdy tento autor ještě nebyl na světě. „Katalog agresivního chování“ (s. 22) přináší konglomerát nesourodých chování. Proč by útočná agrese měla být jen fyzické povahy? Existuje samozřejmě též obranná agrese. Lombroso se píše s jedním „s.“ K teoriím delinkvence: dotazník DOPEN je slovenskou verzí Eysenckova osobnostního dotazníku a jeho psychoanalytická interpretace je sporná (s. 24). Asi by bylo v této souvislosti lepší se držet Eysenckovy teorie delinkvence. Zmiňované Eysenckovy osobnostní dotazníky se sice v soudně psychologické praxi používají, ale jistě nepatří k nejslibnějším a tudíž k nejfrekventovanějším. Z tohoto hlediska je např. užívání EPQ-R naprosto nevhodné. Eysenck svůj výklad etiologie kriminálního chování založil na neurofyziologických mechanismech; výklad prezentovaný na s. 25-26 je zavádějící. Úkolem znalce není „zejména vyloučení patologické motivace...“ Úkolem znalce bývá vysvětlení motivace konkrétního kriminálního chování. Znalec posuzuje i „endogenní“ i „exogenní“ činitele uplatňující se v motivační struktuře daného činu (viz v práci dále citovaný Madsenův model). Postup, který znalec volí při analýze příslušné motivační struktury se poněkud liší od toho, co kolegyně popisuje na s.27 dole. Drbohlavova klasifikace motivačních vzorců je příliš obecná a neúplná. A co patologická motivace vraždícího psychotika? Mám trochu problém v této souvislosti se samotným pojmem vraždy. Vražda je právní pojem a může se jí dopustit pouze příčetná osoba. Psychotik, ačkoli zabíjí, nedopouští se vraždy. Lepší je pojem úmyslné usmrcení. K Schlesingerovi: doporučuji používat spíše pojmu *homicidium* než *homicida* (s. 33). K Čírtkové (s. 33-34). Psychotický typ mezi pachatele vraždy nepatří už jen proto, že nemůže být pachatelem trestného činu (pokud je tento čin ve vztahu k jeho chorobě). Bizarní nikoli bizardní. *Neonaticidium*, *filicidium*, *suicidium*. K FBI typologii sériových vrahů (s. 36-37): většina našich vrahů patří k neorganizovanému typu. Thrill killer je spíše vrah vyhledávající vzrušení než vrah z nadšení. Vrah z postu síly je spíš mocensky orientovaný vrah (s. 38). Ke znaleckým věcem: sama duševní porucha nemůže být motivem konkrétního kriminálního chování (s. 40). Soudní znalec neposuzuje příčetnost, to je právní pojem, ke kterému se nesmí vyjadřovat. Posuzuje „předpoklady“ nepřičetnosti, tzv. ovládací a rozpoznávací schopnost. Činí tak pouze znalec psychiatr, nikoli psycholog. Pokud jde o rozšíření disociální poruchy osobnosti, tak u netřídě-

né populace jsou uváděna 3 % u mužů, 1 % u žen. U kriminální populace se samozřejmě výskyt zvyšuje, u recidivistů bývá uváděn v rozmezí 60 – 100 %. Kolegyně by měla rozlišovat mezi pojmy duševní nemoc a duševní porucha (viz s. 41). Motivace se nevysuzuje podle typu poruchy, nýbrž analýzou chování pachatele tempore criminis. K tvrzení o vazbě výše intelektu a způsobu provedení trestného činu: i velmi inteligentní jedinec může spáchat impulsivní, neplánovaný čin, např. pod vlivem afektu (s. 42). K měření inteligence: jako znalec užívám Ravena či jiný neverbální test tehdy, kdy už skutečně nelze použít nic jiného, např. u cizince. Ke zkoumání osobnosti: Lepší než MMPI je MMPI-2. Ta má 11 „validizačních“ indexů a škál. Obsahuje 567 položek. Hodnotová orientace, temperament, charakter apod. posuzuje jen znalec, který pracuje pro vyšetřovatele v Praze, jinak asi ne. Nedoporučoval bych znalci používat ke zkoumání tzv. agresivity experiment, nemuselo by se mu to vyplatit (s. 46). Ke schopnosti resocializace: současný vězeňský systém nemá za úkol zabývat se převýchovou. Má dva cíle: chránit společnost a umožnit uvězněnému, aby se – po propuštění – uplatnil ve společnosti. Kapitola o věrohodnosti výpovědi je nadbytečná, sice se znalec k věrohodnosti občas vyjadřuje, ale u pachatelů jen k obecné. Ke speciální věrohodnosti se vyjadřuje hlavně u obětí. Schéma citované na straně 51 a 52 sestavili Köhnken a Steller. K Čírtkové (s. 53): neutříděné líčení děje nesvědčí pro tzv. křivou výpověď, ale spíše pro to, že vyslychaná osoba prožívá afekt. Absence emocí při výpovědi nemusí naznačovat křivou výpověď, mechanismus „odstřižení“ emocí se správně nazývá „izolace.“ Psychologie jako znalecký obor nespadá pouze pod zdravotnictví, ale též pod obor školství a kultura (s. 54). Přitom vůbec nejsou vymezeny kompetence. Ústavní znalecký posudek bývá obvykle vyžadován jakožto revizní posudek. Jak už jsem uvedl, na s. 56 a 57 jsou uvedeny otázky, které jsou znalci nejčastěji pokládány. To ale jen v případě, že znalec pracuje pro vyšetřovatele z Krajského ředitelství PČR Praha, jinak nikoli. Někdy tito vyšetřovatelé používají v otázce č. 8 pojem frustrace. Pokud jde o nájemné vrahy, pak těch skutečných je u nás minimum. Řada z nich neodpovídá charakteristikám uváděným na s. 59. Je pravda, že organizovaný zločin někdy využívá nájemných vrahů, ale nejenom, často jich využívají i jednotlivci. Charakteristiky organizované skupiny, které kolegyně převzala od Sikory, se hodí spíše na skupiny typu mafie, těch je u nás minimum. Většinou jde o gangy (Berdychovci, Orličtí vrazi apod.), tedy spíše o volnější sdružení osob. Často jsou jejich součástí policisté, ať už současní nebo bývalí.

K empirické části: zkoumaný soubor není příliš velký, což je pochopitelné. Jde přece jen o práci jednoho znalce. Výběr souboru považuji za adekvátní cílům výzkumu a možnostem diplomantky. Pokud jde o distribuci IQ ve zkoumaném souboru, je nutno brát v úvahu omezení Ravenova testu. Nepřekvapuje proto, že distribuční křivka IQ je posunuta směrem k vyšším hodnotám. To, že zmiňovaný posun je způsobem spíše samotným testem, než charakteristikami souboru, naznačuje minimální rozdíl průměrných hodnot mezi organizovanými a neorganizovanými. Rozložení jednotlivých dimenzí osobnosti v DOPEN naznačuje, že neorganizovaní jsou spíše psychopati, zatímco organizované lze možná charakterizovat jako – sice zvláštní – podnikatele. Pak nepřekvapí rozložení znaku P a E. Lži skór je zde spíš známkou naivity než tendence prezentovat se v lepším světle. Syndrom „slabého Já“ by asi chtěl obšířnější vysvětlení. Vzhledem k tomu, že škála psychotismu (P) prezentuje spíše psychopatii a

škála neuroticismu (N) pak nadměrnou tendenci k afektivním reakcím, není mi jasné, v jaké souvislosti se slabým Já je. Pokud jde o přítomnost narcismu a agresivity a vlastně i o ostatní charakteristiky, bylo by vhodné zamyslet se nad tím, jaký typ agrese u té které skupiny převládá. Jestli to nebude tím, že agrese organizovaných je převážně instrumentální, s tím mohou souviset i ostatní znaky.

Rozložení jednotlivých typů Schlesingerovy typologie motivace bylo možno už z jejich definice předpokládat (viz s. 30-34). Jak vidno, předpoklady se splnily. K testování hypotéz kolegyně užila adekvátní nástroje. V diskusi výsledků potvrdila, že si uvědomuje možná omezení jejich interpretace.

Závěrem lze konstatovat, že kolegyně prokázala uspokojivou schopnost práce s odbornou literaturou, pečlivost v práci s výzkumnými daty. Práci doporučuji k obhájení. Navrhovaná známka -velmi dobře

V Praze dne 1.9.2013

PhDr. Karel Netík, CSc.
vedoucí diplomové práce